

Rijetke su teme koje s takvom lakoćom zapale javno mnijenje i masmedije, privuku ostrašćeni interes znanstvenika različitih disciplina, zbiju borbene redove suprotstavljenih strana u svim parlamentima ovoga svijeta i zapale saborske govornice kao što je to pobačaj. Oko pobačaja se većinu vremena šuti, a kada se javno progovori onda se viče, pjeni, bjesni, vrijeđa, podcjenjuje, prijeti, omalovažava... Razumljivo! Jer, pobačaj je jedno od moralnih i političkih pitanje našega vremena koje najviše razdjeljuje. U igri su iznimno važne vrednote koje u jednom demokratskom i pluralističkom kontekstu kakav je naš, lako rađaju konfliktne situacije involvirajući mnoštvo zainteresiranih pojedinca, različitih udruga pa i čitavo društvo. Nastale polemike nisu nipošto ono što bi nas trebalo najviše zabrinjavati. Njih možemo pripisati, između ostaloga, različitim etikama i različitim etičkim pravcima, različitim antropologijama i različitim znanstvenim disciplinama, različitim ideolo-

gijama i svjetonazorima, pa i političkim opredjeljenjima. Polemike, ako su sugovornici dobronamjerni, često vode bistrenju pojmova, korekciji vlastitih uvjerenja, zauzimanju jasnijih i utemeljenijih stavova, vode prema istini. Zabrinjava međutim polagan nestanak svake društvene osude pobačaja, pa i u onim sramnim situacijama kada se on predlaže ili čak nalaže kao drastično sredstvo za kontrolu rađanja. To je svakako alarmantni simptom jedne općenitije krize smisla i značenja vrednote ljudskoga života, znak pomanjkanja duhovne energije i zaslijepljenosti glede osnovnih ljudskih vrednota. Zato je svaka knjiga koja govori o pobačaju kao osobnom i društvenom zlu, dobrodošla knjiga. Ona u konačnici nije knjiga o pobačaju, smrti, tjeskobi, drami savjesti. Ona je bitno i prvenstveno knjiga o životu. Onaj koji je piše je ljubitelj i promotor života.

Tvorci takvih knjiga ulažu ogromni duhovni, intelektualni, fizički i nadasve osjećajni napor. Jer, previše je nevinih

žrtava - i nije tu riječ samo o djeci - čiji nestanak jednostavno emocionalno iscrpljuje. Ali, takvo iscrpljivanje i takav trud nisu uzaludni, nego su dapače neophodni i višestruko isplativi. Kako?

Carlo Climati u predgovoru knjige Randy Alcorna o pobačaju naslovljenoj: *Dalla parte della vita. Intervista sull'aborto: verità e menzogna*, pita svoje čitatelje jesu li se ikada zabavili gradnjom kule od karata. Ako je odgovor negativan, onda ih on potiče da to učine. Da uzmu špil karata za poker ili briškulu, pa jednu po jednu, kartu na kartu, malo po malo izgrade svoju kulu. Bit će to visoka, lijepa i mnogobojna kula. Izazivat će divljenje. Ipak, upozorava pisac svoje čitatelje, makar pothvat bio zahtijevan, to je samo kula od karata. Dovoljno je malo jače puhnuti i sve će se umah srušiti. Veličina, očaranost i ljepota nestaju u hipu, a ostaje samo ružna i spljosnuta gomila razbacanih karata. Što gomila veća, to ružnija i tužnija! I pita se Climati kakve to veze ima sa pobačajem i dobrim knjigama o pobačaju. Da bi odgovorio na postavljeno pitanje on potiče svoje čitatelje da se pokušaju barem malo prisjetiti svih onih „dobrih motiva“ koje zagovornici pobačaja redovito navode

za njegovo opravdanje kao što su primjerice slobodan izbor, samoodređenje žene, pravo raspolaganja vlastitim tijelom, borba protiv ilegalnih ili tajnih pobačaja, odgovorno majčinstvo i sl. Ako dobro promislimo, zaključuje Carlo, lako ćemo uvidjeti da skup svih tih „dobrih motiva“ nije ništa drugo nego enormna kula od karata. Ili još bolje, golema kula od riječi, sazrela za rušenje samo ako netko malo jače puhne u nju. I bit će to ruševina velika!

Knjiga Tončija Matulića *Pobačaj, Drama savjesti*, napisana velikim dijelom prije više od dvadeset godina, ima, jednako kao i knjiga R. Alcorna, ovu plemenito rušilačku nakanu: otpuhnuti kulu od karata legaliziranoga pobačaja, raskrinkati sve njegove „dobre motive“, „utemeljene argumentacije“, „ljudska prava“, „dobre ciljeve“, „nejasne statuse“ i istovremeno upoznati čitatelja s pravom istinom o ljudskom životu prije rođenja vrednujući pobačaj kao moralno zlo. Takve su knjige uvijek nove, lijepe, svježije, rado čitane, jer su nadasve životne.

Rijeke riječi potrošene su posljednjih desetljeća na legalizirani pobačaj. Možda i bespotrebno! Jer, veliki trik koji legalizirani pobačaj podržava i održava na životu, samo je

jedan: sučeliti temu isključivo iz ženske perspektive (vidi šesto poglavlje: „Žena i pobačaj“). Dijete kao da ne postoji; ono bi tek trebalo doći na svijet, kao da na njemu već nije. Postoji samo slobodan izbor, samoodređenje i svi drugi „dobri motivi“ koje vrlo dobro poznajemo, a koje ova knjiga vješto demantira (vidi isto poglavlje). U takvom kontekstu i mentalitetu ljude se prisiljava, kako bi bili (politički i znanstveno) korektni, misliti i definirati to malo ljudsko biće koje raste u majčinoj utrobi samo i jedno reduciranim pojmovima kao što su zigota, preembrij, embrij, fetus. Rijetki se usuđuju, jer je to nepristojno i uvredljivo, izgovoriti riječ „dijete“. No, čitavu tu konstrukciju, vješto smišljenu manipulaciju ili kulu od karata otpuhuje pravorijek trudne žene. Ona nikada neće reći da očekuje embrij ili fetus. Ona čeka svoje dijete. Za sve ljude dobre volje samo taj argument bi bio dostatan za opovrgavanje svih semantičkih manipulacija vezanih uz prenatalni život djeteta. Ali ljudi vole brbljati dok milijuni umiru. I zato su ovakve knjige nužne i rado čitane, jer govore jezikom, istina malo proširenijim od jezika trudne žene, koji se svodi na jasne, dobro definirane i jednostavne (nikako

pojednostavljene) izričaje „da-da“ i „ne-ne“; što jest - jest, a što nije - nije.

Osim „dobrih motiva“, različitih semantičkih manipulacija, nijekanja evidentnoga, koje Matulić strpljivo i vješto demontira, ozbiljna utakmica se igra, sugerira nam sam autor, na još jednom terenu, na terenu demokracije koja se sama zaplela u „nerazmrsvu mrežu izmiješanih argumenata i pomiješanih osjećaja“, a u kojoj sramno sudjeluje Ustavni sud Republike Hrvatske svojim „Rješenjem“ vezanim uz zakon o pobačaju kako to lijepo prezentira u uvodu ponovnog izdanja i u prvom poglavlju svoje knjige (vidi Pobačaj i demokracija). Naime, demokratski poredak je vjerodostojan samo onda ako prizna pobačaj umjesto da taj isti poredak, jer je tako mišljen i koncipiran, omogući učinkovito sprječavanje prolijevanja krvi nedužnih i prokazivanje svakog oblika nasilja nad slabijima i nezaštićenima. Demokracija je istodobno povezana sa emancipacijom žene, a emancipacija žene je nužno povezana sa društvenim i pravnim priznavanjem tzv. prava na pobačaj. Pobačaj tako postaje mjera demokracije i mjera ženske emancipiranosti!? Ako je to tako, onda uzalud najvrsniji doka-

zi i demanti! U spomenutom „Rješenju“ Ustavnog suda ne raspravlja se uopće o početku ljudskoga života, a upravo taj nedostatak bio je izravni povod autoru za proširenje i nadopunu prvog izdanja ove knjige. Jer autor smatra da je to ključno pitanje, pitanje svih pitanja, kada je riječ o pobačaju. Autor nije protiv žene, nije protiv demokracije, nije protiv Ustavnog suda, nije čak niti protiv „dobrih motiva“ u njima samima, nije protiv nikoga. On je za život, za pravdu, za istinu, za kršćansku ljubav; on je jednostavno za dijete na čiju stranu - jer je nevino ljudsko biće - otvoreno staje, prozivajući istovremeno gore spomenute za njihovu nedosljednost i nepravdu. Osobno nam se čini da je taj prošireni dio s pratećom raspravom (drugo i treće poglavlje) ujedno i najvažniji dio ove knjige iz čije perspektive možemo i trebamo promatrati ostala poglavlja i obrađene teme koje su s vremenom postale opća mjesta kada je riječ o pobačaju i njegovim kolateralnim pitanjima. A riječ je o uzrocima i korijenima pobačaja, o moralnoj odgovornosti svih sudionika u pobačaju, o dramatičnim posljedicama pobačaja za ženu, obitelj, društvo, o tzv. graničnim slučajevima ili ti konfliktnim situacijama koje

zbunjuju ljudsku savjest i izazivaju temeljne principe jedne personalističke etike i sl., a autor ih obrađuje kroz preostalih pet poglavlja.

U drugom i trećem poglavlju dakle autor želi, interdisciplinarnim pristupom i metodom, razjasniti narav i vrijednost embrionalnoga života, osobito u njegovim najranijim fazama. Iznosi na vidjelo bitne sastavnice danas još uvijek neriješenog pitanja kojega obično poznajemo kao „status ljudskog embrija“, podrazumijevajući pod tim pojmom skup karakteristika koje određuju poziciju embrija u odnosu na njegovo „biti“ (ontološki status), u donosu na naše dužnosti-odgovornosti (etički status) i u odnosu na zakon (pravni status). Propitivati se o ontološkom statusu embrija znači praktički pokušati odgovoriti na pitanje „tko je ili što je embrij?, je li on predmet, životinja, osoba, jež, ili nešto drugo?, dok etički status embrija znači odgovoriti na pitanje „kakve mi odgovornosti imamo prema embriju?“ i konačno „pravni status“ odgovara na pitanje „kako društvo treba urediti ponašanje svojih građana prema ili u odnosu na embrij?“. Suvišno je napominjati da su tri pitanja međusobno ovisna, a da je ipak definiranje „ontološkog

statusa embrija“ od presudne važnosti za njegov etički i pravni status. Ovakvim pristupom i ovakvom obradom pitanja statusa ljudskoga embrija, autor više nego svjesno odašilje snažnu poruku - iznimno potrebnu današnjem scientističkom mentalitetu - da odgovor na to prevažno pitanje ne mogu uobličiti samo prirodne znanosti, jer one to nisu kadre po samoj svojoj naravi i primijenjenoj metodi, nego je u svemu tome nasušno potrebna kako filozofska tako i teološka refleksija s pripadajući im etikama.

Zanimljivo je međutim primijetiti s kojom lakoćom i jasnoćom autor, govoreći o biološkom statusu embrija, barata biološkim datostima i pojmovima, budući da to nije njegovo područje kojim bi se bavio „ex-professo“. On je prvenstveno teolog i filozof. (Nažalost, to isto se ne može reći za mnoge biologe i embriologe: da barataju, ne s lakoćom, nego ikako s filozofskim, a posebno teološkim datostima i pojmovima. Zato nema dijaloga!). Matulić stoga unosi red u namjerno ili možda nenamjerno stvoren kaos oko ontološkog statusa ljudskog embrija. Ali, silazi u područje biologije, zato što je kao dobar antropolog svjestan činjenice da biološke datosti vuku za sobom

i očite etičke implikacije. Još više, te iste biološke datosti raskrinkavaju različite značenjske manipulacije kojima se naširoko služe mnoge etičke postavke i usmjerenja, a koje se onda nekritički preslikavaju u mnoga europska pa i naše zakonodavstvo. Upravo zato autor pregledno iznosi osnovne embriološke činjenice iz kojih je razvidno da se oplodnjom aktivira jedna nova cjelina, jedinstvenost, definirana biološkim terminom zigota ili jednostanični embrij: jedan novi ljudski individuum počinje svoje postojanje i svoj razvoj. Zahvaljujući vlastitom genomu zigota se uputila razvojem koji je human, individualan, koordiniran, kontinuiran, postupan. Radi se uvijek i samo, kako kaže autor, o ljudskom biću s vlastitim identitetom, individualnošću i jedinstvenošću. Ne nalaze zato nikakvo biološko opravdanje one objekcije koje na različite nečasne načine nastoje negirati individualnost embrija od same oplodnje.

Na temelju svih iznesenih činjenica autor odlučno zaključuje da ljudski embrij treba biti tretiran etičkom vrednotom ljudske osobe, a ponašanje prema osobi može se nazvati moralnim samo onda i u mjeri u kojoj je sukladno njezinoj naravi i njezinom identitetu, u

smislu da je se poštuje i da je se nikada ne poriče. A budući da osobna egzistencija počinje oplodnjom, takvo ponašanje-stav treba se zauzeti već od samog začeca ljudskog embrija. Posljedično, embriju se trebaju priznati prava osobe, među kojima nadasve temeljno i nepovredivo pravo na život. (Četvrto poglavlje: Pobačaj i pravo na život)

Oboružan takvim ubojitim arsenalom jasnih, neoborivih i dobro utemeljenih činjenica autor susreće svoga sugovornika-protivnika u raspravi koju uokviruje treće poglavlje ove knjige. Iako superiorniji, bolje i sveobuhvatnije „potkovan“, autor je strpljiv, dosljedan, postupa po svim onim lijepim uzusima jedne dobre polemike, razlikuje „griješ i grešnika“, uvažava svoga sugovornika, čak ga u jednom trenutku podučava temeljnim postulatima nužnima za vođenje jedne ozbiljne polemike, ali nikada ne odstupa, u ime tolerancije i tobožnje demokracije, od obrane ljudskoga života i temeljnih prava još nerođenog djeteta. Pa ni onda kada životne situacije izgledaju iznimno dramatične, emocionalno nabijene, argumentacijski vrlo složene kako to zorno svjedoči sedmo poglavlje knjige u kojemu autor, na temelju klasičnih moralnih načela, daje ispravna

rješenja za tzv. granične slučajeve. Nakana autora je uvijek jedna te ista: iznijeti na vidjelo cjelovitu istinu, osvijetliti je, protumačiti, argumentirati, naviještati, a ne kriti se iza tobožnjih zakona, živjeti u mraku i neznanju, argumentirati metodom „čula, rekla, kazala“, pozivati se na tobožnju demokraciju i ljudska prava, kriti se iza svih onih „plemenitih želja“ koji vode nečasnom ponašanju i „dobrih motiva“ koji vode zlu postupanju.

Upravo radi toga svaki autor knjige o pobačaju mora biti spreman na borbu. Ta, srušio je ili ruši nečije „remek djelo“, pomno konstruiranu obrambenu kulu i pripadajuće joj naoružanje, ucivilio kakvu uspavanu ljepoticu i njezine vjerne čuvare. Zbog toga zlodjela neće ostati neokrznut! On mora ispaštati! Bit će nazvan kojekako, prozvan za štošta i višestruko osuđen za nepošti vanje i miješanje u tuđe stvari i u tuđa temeljna „ljudska prava“. Ne samo pobačaj, nego i govor o pobačaju ubija. Ako nikako drukčije, onda svakako verbalno i psihološki. No, taj povrijeđeni drugi i njegov branitelj će se, u ovom slučaju i kod ovoga autora, namjeriti na „tvrđ orah“.

Bilo na teorijskom planu, bilo u rješavanju konkretnih situacija, bilo u vrednovanju

određenih postupaka autor jasno i dosljedno pokazuje nedopustivost i neprimjerenost pokušaja, danas jako naglašenog, da se život općenito, a posebno ljudski život definira samo iz jedne perspektive kao što su primjerice prirodne znanosti. Rezultira mu evidentnim da se bez specifičnog doprinosa filozofije i teologije upada u stanoviti znanstveni reduktivizam, prepun manipulacija i opasan po život. Opravdano smatra da u vrednovanju pobačaja i ispravnom rješavanju konkretnih problema treba uvijek imati u vidu slijedeće neodgovorne i nezaobilazne datosti: konkretne rezultate genetike i mikrobiologije, rezultate do kojih je došla "recta ratio", zdrava filozofija, potom teološki vidik embrija kao stvorenja i "slike Božje" kao i pravne vidike, osobito temeljno pravo na život. Takav interdisciplinarni pristup, metodološki sasvim opravdan, dapače nužan, razbija oklop samodostatnosti određenih znanstvenih disciplina i potiče na dijalog koji bi uvijek trebao ići u prilog života ljudskog embrija.

Kada već govorimo o metodologiji važno je, u Matulićevom teološko-moralnom promišljanju pobačaja i s njim povezanih pitanja, primijetiti stanoviti "raskid" ili meto-

dološku novost u usporedbi s prethodnim razdobljima teologije. Znamo da teologija nije uvijek na ovaj način govorila o počecima ljudskog individualnog života. Sjetimo se samo terminologije "foetus animatus", „foetus inanimatus" i posljedičnih razmišljanja o mogućnosti pobačaja. Ova se metodološka inovacija (koju zorno pokazuje ova knjiga) očituje na dva načina. S jedne strane, napuštaju se pred znanstvene impostacije koje bi se temeljile samo i jedino na datostima objave i kršćanske tradicije. S druge strane, vodi se itekako računa o datostima koje nam pružaju humane znanosti o početnoj fazi ljudskoga života. Rezultat ovih dviju metodoloških opcija točnija je i preciznija impostacija o pitanju antropološkog, etičkog i drugih statusa ljudskog embrija. Upravo zato je Matulić izvrstan sugovornik onima koji iskreno žele misliti i rješavati pobačaj, dramu savjesti. Naravno, uz uvjet da i oni iziđu iz svojih zatvorenih i samodostatnih područja i otvore se drukčijem znanju, različitu od njihova. Stoga, treće poglavlje ove knjige možemo vidjeti kao sasvim korektan način polemiziranja koji može služiti kao model ili ogledni primjer svake buduće rasprave o pobačaju.

Vjerujemo da bi na taj način iskreni sugovornici, makar bili na suprotnim pozicijama, došli do racionalno utemeljenog zaključka da je namjerni pobačaj etički apsolutno neprihvatljiv, jer je direktno ubojstvo nevine osobe, da je pravno gledajući zločin, jer krši temeljno pravo čovjeka, pravo na život, da je biološki gledano nijekanje i prekid života.

Početak i kraj knjige, prvo i posljednje poglavlje, govor o pobačaju, demokraciji i demografiji i njihova međusobna isprepletenost, trebao bi potaknuti svakog čitatelja ove knjige da sam sebi postavi jednostavno, ali vrlo važno pitanje: jesu li četiri desetljeća legaliziranog pobačaja učinila naše društvo boljim mjestom za življenje i jesu li riješila demografsko i bilo koje drugo važno društveno pitanje? Nažalost, odgovor je krajnje negativan. Pobačaj je ostavio užasnu prazninu u našem društvu. Svi ratovi zajedno, koje su nota bene uglavnom inicirali diktatorski režimi, učinili su manje žrtava negoli legalizirani pobačaj ili ti rat protiv vlastitoga potomstva. Pobačaj nas je, osim toga, učinio nacijom šizofreničara s obzirom na našu djecu. S jedne strane ih vrednujemo kao naš najveći nacionalni resurs. Zaprepašteni smo dramatičnim rastom svakojakog dječjeg

zlostavljanja i uopće manjka pažnje prema djeci; dižemo križarske vojne protiv svećenika pedofila, roditelja zlostavljača, učitelja nasilnika. S pravom! No, s duge strane ni riječi, niti ikakve akcije protiv pobačaja. Nitko ne govori o očitoj povezanosti načina kako tretiramo djecu prije rođenja s načinom kako se prema njima odnosimo nakon rođenja. Zar pobačaj nije najgori mogući oblik nasilja nad djetetom. U toj općoj društvenoj šizofreniji na poseban način iskaču liječnici: prisiljeni s jedne strane i u ime nećijih izmišljenih prava doslovno proizvoditi djecu onima koji ih žele i istovremeno ih ubijati onima koji ih ne žele. Određeni bolnički odjeli postaju tako izrazita mjesta šizofrenije. Očito je, pobačaj nas nosi u smjeru iz kojega se više nećemo moći vratiti, a njega samoga, legalizacijom abortivne kontracepcije, više nećemo moći niti kontrolirati.

Suvišno je onda pitati se: zašto još jedna i zašto još jednom knjiga o pobačaju? Iz rečenoga je sasvim razvidno da je to prije svega i nada sve zbog etičkih motiva, jer je postojeći zakon o pobačaju doslovno otvorena rana u tkivu Hrvatske. Hrvatska obilato krvari zbog rata protiv vlastitoga potomstva. Drugi razlog je taj što tema pobačaja s argu-

mentima pro et contra postaje aktualna u trenutku mogućeg promišljanja postojećeg zakona o pobačaju. Knjiga je kako kaže autor motivirana nadolazećim vremenom u kojemu se očekuje postupak izmjena i dopuna komunističkog Zakona o pobačaju iz 1978. godine u Hrvatskom saboru. Ova je knjiga onda izvrsna prigoda i razlog da se otvoreno progovori o štetama koje je prouzročio taj permisivni zakon, prigoda također da se malčice bocnu umirene savjesti tolikih kršćana zatvorenih u svoj vlastiti mir, svijet i život, zgodna prilika za ispit savjesti svih religioznih ljudi koji su umireni pohađanjem svetih obreda i ponekom večernjom molitvom ne primjećujući istovremeno užasnu pogibiju i demografski pad ili bolje rečeno propast države zbog neodgovornog zanemarivanja svih onih problema koje pobačaj nosi sa sobom na društvenoj, ekonomskoj, političkoj, etničkoj pa i religioznoj razini. Ova knjiga je dobar lijek jednoj više desetljetnoj dobro planiranoj agresivnoj propagandi u korist pobačaja ili točnije snažna brana uroti protiv života i uopće kulture života. Zasluga je autora ta da je, već onda, a posebno danas izolirao ona ključna pitanja i teze zagarovaratelja pobačaja i demolirao

ih dosljednom logikom i na taj način ponudio svojim čitateljima dobar i koristan materijal kako bi se na ispravan i moralno prihvatljiv način odredili prema pravu nerođenoga na život.

U opusu Tončija Matulića postoji djelo ili trilogija naslovljena „Vodič kroz bioetiku“ u kojoj je vidljiva izuzetna sposobnost autora da svoga čitatelja vješto vodi kroz zamršena pitanja te suvremene discipline, a njih je nepregledno mnoštvo. Ova knjiga se može također nazvati nekom vrstom vodiča za sve one koji su izravno ili neizravno uključeni u dramu pobačaja: žena, muž, liječnik, liječničko osoblje, obitelj, vjernici, pastoralni djelatnici i dr. Može biti i jest jasna opomena svima onima koji neodgovorno promišljaju pobačaj i zavode neupućene. Opomena je i vodič na poseban način političarima koji donose konačnu odluku o ozakonjenju i vrsti ozakonjenja tog gnjusnog čina. Na njima je velika odgovornost, poručuje autor, za zdravlje i dobrobit žene i djeteta, za budućnost obitelji, društva, ekonomije, demografije... A mrak i neznanje nisu samo stvar i sudbina žena koje pobacuju, nego i onih koji o pobačaju raspravljaju i odlučuju.